

УДК 37.4:091:37.015.13:316.42(73)

**СТАНОВЛЕННЯ ТА ЗМІСТ
АКАДЕМІЧНО-ГРОМАДСЬКОГО НАВЧАННЯ
У СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ США**

Ореста Клонцак

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Туган-Барановського, 7, 79000 Львів, Україна*

Визначено історичні, соціокультурні передумови становлення і розвитку академічно-громадського навчання студентів у системі університетської освіти США. З'ясовано теоретичні засади, що визначають суть поняття “академічно-громадське навчання”. Розглянуто підходи до трактування цієї категорії.

Ключові слова: вища освіта, академічно-громадське навчання, громадська діяльність, волонтерство, досвід, рефлексія, метод, стратегія навчання.

Постановка проблеми. В умовах розвитку демократичної, громадської освіти вагоме значення має залучення молоді до свідомої активної участі у трансформаційних соціальних процесах, суспільному житті країни. Поєднання навчальної і громадської діяльності у системі освіти, зокрема вищої, є однією з умов формування професійної компетентності та суспільної свідомості, громадянської позиції майбутніх фахівців. Завдяки такому підходу ефективність вищої освіти зростає унаслідок поєднання навчального процесу студентів з активною участю у суспільнокорисній діяльності, різноманітних громадських справах. Майбутні фахівці мають змогу не лише здобувати професійну освіту, але й досліджувати проблеми суспільства, шукати шляхи їхнього вирішення та навчатися бути відповідальними громадянами своєї країни. Вони набувають не лише знання про демократію, права й обов'язки громадянина, але й досвід служіння громаді, здійснення власного внеску в розвиток суспільства. Налагодження взаємозв'язку навчальної і громадської діяльності набуло широкої популярності та стало складовою системи середньої й вищої освіти Сполучених Штатів Америки. Організація академічно-громадського навчання в американських вищих освітніх установах вдосконалює рівень формування знань, умінь й навичок майбутніх фахівців та набуття ними досвіду суспільно корисної діяльності, забезпечує ефективність процесів освіти й виховання, а також професійної підготовки. Досвід організації академічно-громадського навчання у системі вищої, зокрема університетської освіти в США, фактично новий для української педагогічної теорії й практики. З огляду на це вивчення й творче застосуван-

ня американських інноваційних ідей з окресленої проблематики слугуватиме розвитку демократичної вищої освіти в Україні, підвищенню її якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці України та Росії досліджують різні аспекти системи освіти США. Зокрема, проблеми розвитку громадянської освіти у США вивчають такі дослідники, як Г. О. Антипова, Н. В. Безумова. Такі науковці, як І. Є. Бабенко, О. П. Бевз, Л. М. Мішіна, К. В. Новикова, Н. В. Теличко, досліджують соціально-педагогічної підтримки обдарованої молоді США. Н. Л. Голубкова, Т. А. Ліхневська, Ю. О. Топоркова, вивчають проблеми громадянського виховання молоді США. Різноманітні аспекти системи вищої освіти США досліджують Т. І. Бондар, Н. В. Гаврилів, Я. Г. Гулецька, О. М. Зарва, Н. Ю. Косенко-Белінська, Т. С. Кошманова, О. В. Ольхович, Н. Р. Смолікевич, Л. В. Товчигречка, О. О. Теренко. Проблема академічно-громадського навчання у системі вищої освіти США є актуальною серед американських дослідників. Інтеграція громадської діяльності у навчальну програму досліджена у працях видатних американських педагогів, таких як Е. Боєра, Р. Брінгла, Дж. Гудледа, Дуайта Е. Дж., Дж. Ейлер, Т. Кайзера, А. Керінс, А. Мун, Г. Таба, Р. Тайлера, Дж. Хатчер. Зауважимо, що, незважаючи на те, що проблема академічно-громадського навчання у системі вищої освіти США є актуальною серед американських науковців, вона ще не набула системного вивчення в Україні.

Формування мети статті. Ставили за мету висвітлити історичні, соціокультурні передумови становлення академічно-громадського навчання в системі університетської освіти США та проаналізувати зміст цього поняття.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку освіти у Сполучених Штатах Америки активно застосовують стратегію, що ґрунтується на цілеспрямованій організації у взаємозв'язку навчальної та громадської діяльності учнів, студентів. У американських наукових дослідженнях цей підхід інтерпретують як громадське навчання або академічно-громадське навчання, оскільки його активно застосовують у різних ланках системи освіти США. Поняття “академічно-громадське навчання” походить від англійського терміна “academic service-learning” і означає навчання, що обслуговує суспільство. Це поняття почали застосовувати в американській педагогічній теорії у 1970-х роках [1, с. 1]. Вперше цей термін був запропонований у 1967 р. Робертом Сігмоном і Вільямом Рамзеєм у Південному регіональному департаменті освіти (Southern Regional Education Board) [8, с. 78].

Застосування академічно-громадського навчання – це порівняно новий підхід до організації різного рівня освіти молоді США. Таке навчання зародилося у Північній Америці приблизно у 1966–1967 роках. В той час це поняття використовували для опису й обґрунтування проекту, який був

запроваджений в університетах міста Оук-Рідж (штат Теннессі, США). Згідно з цим проектом студенти та педагоги отримали можливість співпрацювати з громадськими організаціями, які були неподалік від цих вищих навчальних закладів. До освітньої реформи, яка відбулась у 80-х роках, прихильниками цього проекту була лише невелика група осіб. Проте після реформи зріс інтерес до волонтерської діяльності, який сприяв виконанню громадських робіт.

Наприкінці 80-х–на початку 90-х років ХХ сторіччя у Північній Америці зріс інтерес до цього нового педагогічного підходу, оскільки науковці, а також педагоги середніх й вищих освітніх закладів почали усвідомлювати, що завдяки цьому нововведенню можна поліпшити якість навчання студентів. Спочатку академічно-громадське навчання застосовували у деяких закладах вищої освіти. Викладачі цих установ переконалися на практичному досвіді, що якісну освіту студенти здобувають саме шляхом аналізу сучасних суспільних проблем та активної участі у їхньому вирішенні. Вони також помітили, що поєднання академічного навчання й громадської діяльності стали незалежними й водночас взаємопов'язаними складовими інтелектуального й професійного, соціального розвитку студентів [10, s. 27].

Перші об'єднання викладачів, які почали застосовувати академічно-громадське навчання у закладах вищої освіти, по-різному трактували цей підхід до організації підготовки фахівців. Одні досліджували академічно-громадське навчання як засіб формування суспільної мотивації вищої освіти. Інші вважали, що завдяки академічно-громадському навчанню молоді люди мають можливість надавати послуги різним верствам населення і таким чином можна досягнути соціальної справедливості. Деякі науковці й викладачі розглядали академічну науку у вищих навчальних закладах як шлях заохочення студентів до активної участі у розвитку громадянського суспільства. Незважаючи на відмінності у трактуванні науковцями суті академічно-громадського навчання, слід зазначити виокремлені ними спільні ознаки: зв'язок з реальним життям та актуальними суспільними проблемами; сприяння розвитку освіти та зв'язку теорії з практикою; надання послуг громадам та допомоги тим, хто її потребує [10, s. 28].

Підґрунтям розвитку академічно-громадського навчання вважають філософію Джона Дьюї, відомого американського філософа та педагога, реформатора початку ХХ століття. Свідомо чи підсвідомо відчувається вплив ідей Дьюї на становлення й розвиток, визначення суті академічно-громадського навчання та його значущості у системі вищої освіти. Його теорія організації навчання та набуття знань пов'язана з процесом формування демократії та громадянського суспільства. Як зазначає Робертсон, експерименталізм та радикальна демократія визначають головні й

взаємопов'язані стандарти соціальної та політичної філософії Дж. Дьюї [6, s. 28].

Незважаючи на те, що немає доказів щодо наявності ідеї академічно-громадського навчання у філософії освіти Дж. Дьюї, його погляди на процес навчання як набуття пізнавального досвіду важливі у педагогічному сенсі для розуміння суті окресленого підходу до вищої освіти. На підставі аналізу ранніх праць Дж. Дьюї можна виявити, що його експерименталізм базується на таких принципах, як досвід, дослідження та рефлексія, що водночас є головними елементами теорії пізнання в академічно-громадському навчанні [7, s. 25]. Головне питання Дж. Дьюї: “Як таке можливо, що набутий досвід студента виконує навчальну й виховну функцію?”. Уточнюючи роль досвіду у системі освіти, Дьюї пропонує два принципи, що визначають суть його філософії досвіду: принцип безперервності та принцип взаємодії. Принцип безперервності полягає у тому, що досвід повинен базуватися на попередньому та постійно нагромаджуватися. Принцип взаємодії передбачає співпрацю студента з оточуючим середовищем для досягнення ефективного результату навчання. Навчання для американського науковця – це “ситуаційне, контекстуальне навчання”. Доходимо висновку на ґрунті окреслених ідей. Для того, щоб знання стали складовою досвіду студентів і засобом для практичної діяльності, їх треба здобувати у певній ситуації; в іншому разі вони забуваються [8, s. 79].

Дж. Дьюї вважає, що освіта повинна бути інтерактивною, а також безпосередньо пов'язаною із життєвим досвідом студентів, які у подальшому житті застосовують його поза стінами свого навчального закладу [6, s. 29]. Підґрунтям цієї стратегії є прагматизм, а саме: організація навчання шляхом виконання практичних дій, набуття відповідного досвіду. Згідно з теорією Дж. Дьюї, залучення студентів до суспільно корисних, громадських справ є необхідною умовою набуття умінь життєдіяльності в демократичному суспільстві, розуміння її соціального контексту.

Джон Дьюї акцентував на необхідності організації зворотного зв'язку в процесі навчання, щоб підвищити його ефективність. Він наголошує на рефлексії як цілеспрямованому виявленні специфічних зв'язків між тим, що студенти роблять, й результатом, який вони одержують [6, s. 28]. У широкому розумінні рефлексія – це міркування, осмислення, самоаналіз, саморегулювання своєї діяльності в системі взаємин зі світом, у якому живе особистість. Російський психолог та філософ С. Рубінштейн зазначав, що завдяки рефлексії суб'єкт стає здатним керувати власною діяльністю, досягати поставленої мети [3, с. 351–352]. Однак ідеї Джона Дьюї у першій половині ХХ сторіччя, його педагогічна концепція організації навчання шляхом набуття досвіду в громадській діяльності не були реалізовані до освітньої реформи 80-х років ХХ сторіччя.

На сучасному етапі демократичних освітніх змін академічно-громадське навчання стало актуальним та ґрунтовно застосовується в системі вищої, зокрема університетської, освіти США. Згідно з статистичними даними, у 2007 році в Північній Америці 12% коледжів та університетів вже активно застосовували академічно-громадське навчання у системі професійної підготовки фахівців. До того ж, кількість навчальних закладів, які пропонують курс академічно-громадського навчання, протягом 2001–2006 р.р. зросла від 87 до 91%. У закладах середньої освіти показники теж досить високі. Департамент освіти США виявив, що академічно-громадське навчання входить до 46% навчальних програм старших класів середніх шкіл та 32% навчальних програм базових класів середніх шкіл [10, s. 36].

Розглянемо чинники, що зумовили розвиток цього підходу до організації навчання. Поширенню академічно-громадського навчання сприяло проведення наукових досліджень, науково-методичних і практичних конференцій, зв'язок педагогіки з іншими науками. Розвитку академічно-громадського навчання в університетах сприяло застосування активних методів навчання, різних форм експериментальної освіти. Важливу роль відіграло поширення волонтерства, добровільної участі молоді у громадській діяльності. Слід зазначити зростання зацікавлення університетів щодо поєднання академічного навчання майбутніх фахівців із соціально значущими справами, їхньою участю в роботі громад. Розвитку академічного навчання шляхом організації відповідних громадських справ сприяло також переконання викладачів, що такий підхід до вищої освіти ефективний [10, s. 36].

Стратегія організації громадського навчання в системі освіти була реалізована після того, коли президент Дж. Буш 1990 року підписав закон про національну та суспільно корисну діяльність. Відповідно до цього законопроекту кожному штату було виділено кошти на організацію академічно-громадського навчання. Це було зроблено за допомогою програми “Навчайся та служи Америці” (Learn and Serve America). У 1993 році президент Б. Клінтон підписав закон про національну та суспільно корисну діяльність (National and Community Service Act), який не лише продовжив фінансування діяльності студентів-волонтерів, але й забезпечив для них зв'язок з громадськими закладами. Ці законодавчі заходи дали змогу державним органам освіти поєднати громадську роботу і студентське волонтерство з навчанням згідно з освітніми програмами [4, s. 1].

Як зазначають Двайт Е., Джайлз та Джанет Ейлер, багато зусиль було затрачено на те, щоб чітко визначити суть й дефініції академічно-громадського навчання [8, s. 78]. У 1990 році у різноманітних дослідженнях налічувалося 147 різних дефініцій та термінів, пов'язаних з академічно-громадським навчанням. На підставі цього Дж. Кендал зробив висновок, що

академічно-громадське навчання можна розглядати як вид або філософію освіти [9, s. 40].

Оскільки багато науковців досліджують проблеми академічно-громадського навчання, тому виокремлюємо різні підходи до визначення цього поняття. Академічно-громадське навчання в американських дослідженнях розглядають як :

- інноваційну стратегію в освіті, що активно залучає молодь до виконання навчального плану через служіння своїй громаді (Закон Б. Клінтона про національну та суспільно-корисну діяльність, 1993 р.) [4, s.1];
- навчальну стратегію, що об'єднує важливі громадські роботи з навчанням; дає змогу студентам практично збагатити набуті теоретичні знання, призвичаїтися до громадської відповідальності, а також сприяє зміцненню громад (організація “Національний інформаційний центр з громадського навчання” (National Service-Learning Clearinghouse – NSLC) [5, s. 1];
- метод навчання, під час застосування якого студенти поєднують теоретичні знання з реальним життєвим досвідом, набутим у процесі громадської діяльності для кращого засвоєння навчального матеріалу (Анто Керінс) [10, s. 37];
- вид навчання молоді шляхом залучення до суспільно-корисної діяльності у громаді або громадської роботи, що відповідає змісту навчання у закладах вищої освіти (Гуніла Голм) [2, с. 174–175].

Як вважає Арден Мун, наявні значні непорозуміння щодо трактування поняття “академічно-громадське навчання”. Деякі науковці трактують це навчання як волонтерство; дехто вважає цей процес як набуття досвіду для майбутньої професії. Закон про національну та суспільно корисну діяльність, який був ухвалений Дж. Бушем у 1990 році, визначає академічно-громадське навчання як стратегію, що має такі особливості [11, s. 115–116]:

- дає змогу студентам навчатися та розвиватися шляхом активної участі у ретельно організованих видах громадських робіт, які задовольняють реальні потреби суспільства та координуються як навчальним закладом, так і громадою;
- інтегрована у навчальний план студентів, який виокремлює відповідний час для обдумування, обговорення чи письмового опису виконаної роботи під час певної громадської діяльності;
- відкриває студентам перспективи використовувати набуті знання та навички у реальних життєвих ситуаціях у своїх громадах;
- підвищує рівень знань студентів завдяки навчанню поза межами вищої школи у громадах та допомагає виховувати відчуття турботи про інших.

Перевагою академічно-громадського навчання є те, що воно розвиває у майбутніх фахівців відчуття суспільної відповідальності та потребу в допомозі іншим, виховує у них моральні, громадянські цінності. Молоді люди, залучені до академічно-громадського навчання, підвищують свій рівень освіченості, визначають власну громадянську позицію; набувають соціальної зрілості; визнають необхідність активної участі у суспільно корисній діяльності для збереження демократії.

Висновки. Отже, поєднання навчальної і громадської діяльності набуло широкої популярності та стало складовою системи освіти США, зокрема університетської. Підґрунтям розвитку стратегії академічно-громадського навчання вважають філософію Дж. Дьюї, який стверджував, що освіта повинна бути безпосередньо пов'язана з життєвим досвідом. Певні освітні концепції академічно-громадського навчання у США були реалізовані лише після освітньої реформи 1980-х років. Висвітлено історичні та соціокультурні передумови становлення академічно-громадського навчання в системі університетської освіти США. Оскільки академічно-громадське навчання є актуальним в США та досліджується багатьма науковцями, розглянуто різні підходи до трактування цього поняття.

1. *Залізник Н. С.* Академічно-громадське навчання у підготовці гуманістично-орієнтованих вчителів: американський досвід / Н. С. Залізник // VIII міжнар. наук.-практ. конфер. "Гуманізм та освіта". – Вінниця, 2006.
2. Педагогіка для громадянського суспільства: навч. посібник для студ. пед. спеціальностей [Кошманова Т., Брайс Л., Голм Г., Нейшинз Джонсон Л., Равчина Т., Рао Ш.]; / за ред. д-ра пед. наук Т. С. Кошманової. – Львів : Видавничий центр Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2005. – 382 с.
3. *Юдин Э. Г.* Системный подход и принцип деятельности: Методологические проблемы современной науки / Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1978. – 391 с.
4. *Blanchard D.* Academic Service-Learning: The Reflection Concept. [Електронний ресурс] / D. Blanchardю. – Режим доступу : <http://learningtogive.org/papers/paper1.html>.
5. *Bratton N. H.* What is Service-Learning? Режим доступу: <http://www.servicelearning.org/what-service-learning>
6. *Carter M.* A Profile of Service Learning Programs in South Caroline and their Retrospectiveness to the National Priorities. Ann Arbor, Michigan : Bell & Howell Company, 1999
7. *Dewey, J.* Experience and education. – N. Y. : Collier Books, 1938

8. *Dwight E. Giles. Jr.* The Theoretical Roots of Service-Learning in John Dewey: Toward a Theory of Service-Learning. Michigan Journal of Community Service Learning, 1994 – 1, 77–84.
9. *Kendall, J.* Combining service and learning: A resource book for community and public service. Raleigh, NC: The National Society for Internships and Experiential Education, 1990.
10. *Kerins, A.T.* An Adventure in Service-Learning: Developing Knowledge, Values, and Responsibility. UK: Gower Pub Co, 2010.
11. *Moon, A.* Teaching Excellence: The Role of Service-Learning. Michigan Journal of Community Service Learning, 1994/ – 1, 115–120.

FORMATION AND CONTENT OF ACADEMIC SERVICE-LEARNING IN THE SYSTEM OF THE USA UNIVERSITY EDUCATION

Oresta Klontsak

*Ivan Franko National University of L'viv
Tugan-Baranovskogo Str., 7, UA – 79005 L'viv, Ukraine*

The paper defines the historic, social and cultural background of forming and developing the academic service-learning in the system of the USA University education. It clarifies the theoretical foundations, which define the meaning of the concept 'academic service-learning'. The approaches to the interpretation of this category are considered.

Key words: higher education, academic service-learning, public activity, volunteering, experience, reflection, method, strategy of education.

СТАНОВЛЕНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ АКАДЕМИЧЕСКИ ОБЩЕСТВЕННОГО ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ США

Ореста Клонцак

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Туган-Барановского, 7, 79000 Львов, Украина*

Определены исторические, социокультурные предпосылки становления и развития академически общественного обучения студентов в системе университетского образования США. Установлены теоретические основы, которые определяют сущность понятия «академически общественное обучение». Рассмотрены подходы к трактовке этой категории.

Ключевые слова: высшее образование, академически общественное обучение, общественная деятельность, волонтерство, опыт, рефлексия, метод, стратегия обучения.

Стаття надійшла до редколегії 18.09.2012

Прийнята до друку 14.11.2012